

УДК 27-184-43(477.83-22)188/195"

Марія ГОРБАЛЬ

РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ СЕЛА СЕЛИСЬКО НА ЛЬВІВЩИНІ (кінець ХІХ — перша половина ХХ ст.)

Досліджується релігійне життя одного села на Львівщині періоду кінця ХІХ — першої половини ХХ ст. Виводиться значення церкви як інституції, яка найбільше спричинилася до виховання морально-етичних та християнських заasad громади села.

Ключові слова: с. Селисько, церква, священники, релігійна періодика, громада.

© М. ГОРБАЛЬ, 2017

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 6 (138), 2017

Про церкву в с. Селисько Пустомитівського району на Львівщині побіжно згадується у моїй статті «Залюдненість села Селисько на Львівщині» [9]. Мета, яку ми ставимо перед собою у цій статті — глибше зупинитися на діяльності церкви як інституції у вихованні громади.

Отож, як уже вказувалось у статті «Залюдненість села Селисько на Львівщині» [9, с. 401], нинішнє село Селисько знаходиться неподалік від тієї місцевості, де було давнє Селище (назва дійшла до наших днів тільки така загальна), яке простягалось на великій площі вздовж південного схилу відносно теперішнього села. Це давнє Селище було спалене, очевидно, в період польсько-турецької війни 1672—1676 рр. між Річчю Посполитою та Османською імперією, і місцевість дотепер зберігає назву Погарисько¹. У переказах зафіксована давня церква того спаленого татарями села — на високому пагорбі (горі Миколаївка), де тепер є сільський цвинтар. Церква була осв'ячена на честь Святого Миколая, і нова, нинішня церква, названа на ту ж честь. Сама ж стара церква спалена не була, оскільки стояла осторонь від села. Загальний вигляд церкви давнього Селища не зберігся, однак за переказами колишньої жительки села Ольги Савчук, внучки сільського писаря Думанського Степана Івановича (помер у 1960-х рр.), який переповів їй спогади ще свого діда, церква мала такий самий вигляд, як церква Успіння Пресвятої Богородиці с. Товців, що збудована у 1796 р. львівським майстром Іваном Михалкевичем². Тобто майстер Іван Михалкевич взурував на церкву спаленого Селища і в Товцеві поставив таку саму. Загальний вигляд товцівської церкви зберігся, і завдяки цьому можемо судити про зовнішній вигляд церкви Святого Миколая спаленого Селища.

Церква с. Товців з 1796 р. (розібрана під час будівництва нового храму 1896 р.), як і стара церква спаленого Селища, — це типовий проект тогочасного будівництва галицьких храмів. Як пише патріарх УАПЦ Дмитрій, блискучий знавець не тільки богослов'я, а й українського сакрального мистецтва, передовсім іконопису та церковної архітектури, «початки церковного будівництва у західних областях України зв'язані з історією християнства східного обряду, яке вперше

¹ Записано 5 листопада 2016 р. від Тростяничин (з дому Шелемей) Ганни Теодорівни, нар. 16.10.1916 р., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає там само.

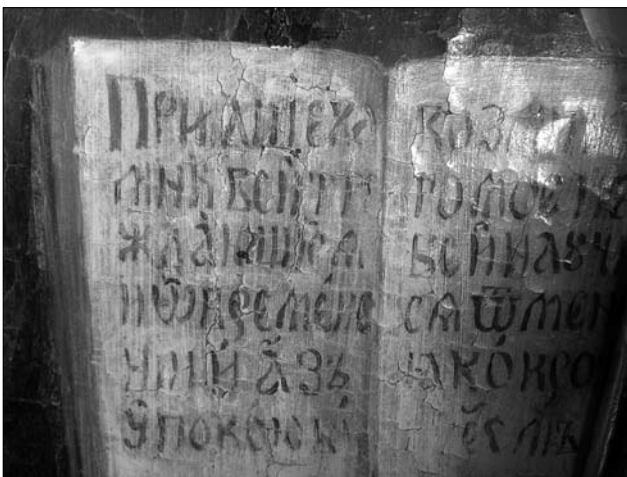
² Записано 18 листопада 2016 р. від Савчук (з дому Думанська) Ольги Іванівни, нар. 28.01.1935 р., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у м. Львові.

Стара церква Успіння Пресвятої Богородиці с. Товців, збудована 1796 р.

Ікона Ісуса Христа з розкритою книгою на іконостасі храму. Фото о. Петра Терлецького

Фрагмент ікони Ісуса Христа — розкрите Євангеліє. Фото о. Петра Терлецького

з'явилося тут із Великої Моравії в час апостольської діяльності святого архієпископа Мефодія... Із Моравії були занесені до нас церкви, де при квадратній наві є півокругла апсида... Такими ж (однак мурованими) церквами, але вже з бабинцями, сучасними навами, були обидві церкви в Щирці... Всі ці церкви мають також двері у наву з півдня» [11, с. 7, 9].

Вибір породи дерева для будівництва церков на Прикарпатті, — пише професор Я. Тарас, — «залежав від рослинного покрыву... території. Так, згідно з візитаціями 1726—1784 рр., що опрацював М. Драган і які зберігаються в Національному музеї у Львові, церкви в Галичині будували в XVII—XVIII ст. з... дуба (с. Товців); сосни (м. Винники, сс. Гаї, Глиняни); ... дуба та липи (сс. Соколівка, Черепин)» [15, с. 217]. З якої породи дерева була церква спаленого Селища — відомостей не знаходимо, однак припускаємо, що вона могла бути з дуба, як товцівська церква, чи комбінованою — як черепинська. Однак це не так уже важливо. Важливо те, що внаслідок аналітичного зіставлення спогадів та наукового дослідження церковного будівництва вдалося відтворити зовнішній вигляд старої церкви с. Селисько (давнього спаленого Селища) на Львівщині.

Новий мурований храм Святого Миколая Чудотворця у с. Селисько, за шематизмами, значиться під роком 1877 [18; 19]. Розписував його маляр з Суходола на Львівщині³. З тих часів дійшли до нас і ікони, що на іконостасі в церкві. На це вказує напис «язичієм» на розкритій книзі, яку тримає Ісус Христос.

Відомості про парохів с. Товщева (і сіл Селисько та Підтемне), оприлюднені у моїй статті «Залюдненість села Селисько на Львівщині» [9, с. 407], виявилися неточними, оскільки у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника, де я опрацьовувала матеріал, усіх шематизмів не було. І вже цілком точні відомості про парохів цієї парохії я знайшла в англomовному Історичному шематизмі Львівської єпархії 1832—1944 рр. Дмитра Блаже-

³ Зі спогадів мого діда, жителя с. Селисько, Залізняка Івана Григоровича, 1904—1984. Квартирував цей маляр у с. Селисько в родині Залізників. Після того, як розмалював церкву — захворів і помер у с. Селисько, де й похоронений на старому цвинтарі села, оскільки в рідному с. Суходолі (Львівська обл., нині Перемишлянський р-н) рідні не мав.

йовського [8, с. 768]. Отож з 1832 по 1944 р. парохами церкви були такі священники:

Кисілевський Дмитро — 1832—1845;

Мерунович Євстахій — 1845—1891;

Пелех Пилип — 1891—1921;

Слободян Іван — 1922—1944.

Асистентами священників (дяками) були:

Яремович Іван — 1879—1881;

Верхановський Іван — 1883;

Коновалець Орест — 1883—1884;

Молчко Василь — 1885—1886;

Качмарський Євстахій — 1886—1887 [8, с. 768].

Інші прізвища «асистентів священників» (дяків) не значаться.

Через те, що Дмитро Кисілевський і всі подальші священники (Є. Мерунович, П. Пелех, І. Слободян) жили на попівстві в с. Товців (до парохії, як уже вказувалось, входили також с. Селисько та с. Підтемне), товцівська церква вважалась матірною. До того ж, у найстаршому шематизмі (за 1882 р.) зазначено, що найбільше народу проживало таки у с. Товців (425 чол.), в той час як у с. Селисько — 360 та в с. Підтемне — 208 чол. [17].

За розповіддю корінного жителя с. Товців, нині відомого львівського реставратора Бориса Іваніва, нащадка священничого роду Кисілевських, о. Дмитро Кисілевський мав єдину дочку, яка вийшла заміж за о. Кунцевича (правив у Петро-Павлівській церкві у Львові). Через те, що дочка о. Дмитра Кисілевського у молодому віці померла, на тому рід його закінчився.

Рідний брат о. Дмитра — о. Онуфрій Кисілевський, був священником у с. Жирівці на Львівщині. Він також помер у молодому віці, та залишив вдову з трьома неповнолітніми дітьми. Отець Дмитро забирає ці братові діти у с. Товців і виховує їх. Донині у с. Товців проживають нащадки священничої родини Кисілевських⁴.

Про інших священників маємо зовсім мізерні відомості, знайдені у Центральному Державному Історичному архіві України м. Львова (далі ЦДІА України м. Львова), зокрема те, що о. Є. Мерунович був на парохії в селах Товців, Селисько, Підтемне до 1891 р., далі перейшов на працю «до уряду Цирецького деканату». Від «дня 9 мая 1891 р.» Є. Мерунович візує багато особових справ священників за під-

писом «от Цирецького уряду деканального» [3]. В цій же справі архіву є заява о. Пилипа Пелеха, пароха с. Черепин, про переведення його в с. Товців, завізована «от Цирецького уряду деканального» о. Є. Меруновичем [3]. Про о. Пилипа Пелеха в цьому ж фонді архіву є скуті відомості з його особової справи про місце народження — Задвір'я, 27 листопада 1856 р., «Член Товариства св. Петра» [1].

І трошки більше інформації знаходимо про о. Івана Слободяна: народився 9.01.1883 р., с. «Слободка ольшовецька, пов. Рогатинський». В графі «До яких товариств належить» зазначено: «Общество св. Іоанна Златоустого», «Товариство св. Петра». В графі «Світські достоїнства» вказано: «Предсѣдатель Рады школьной мѣстцовой в Толщовѣ». Опрацював «Реферат на соборчику в деканатѣ Галицком из дня 26.X.1911 «Автентичность книгѣ св. Письма Старого и Нового Завѣта»» [2].

З останнього випливає, що священники повинні були, окрім прямого виконання своїх пастирських обов'язків, працювати і над вдосконаленням своїх знань: писати літературні праці, реферати, з якими виступати на «соборчиках».

Прикладом тогочасного священника з високим науковим, національно-патріотичним рівнем інтелекту є о. Микола Устиянович, парох с. Вовків, нині Пустомитівського району, що не дуже-то далеко від с. Товців. Ініціатор скликання «Собору Руських Учених» (1848), ініціатор та співзасновник літературно-наукового товариства «Галицько-Руська Матиця» (1850), про що мова йтиме далі, посол до Галицького сейму (1861—1866), один із співзасновників та очільників «Просвіти» (1868) [28].

22 вересня 1839 р. у родині о. Миколи Устияновича народився син Корнило, український маляр, письменник і публіцист. Він був буквально трошки старшим від українського художника, портретиста та реставратора Теофіла Копистинського. З останнім Корнило Устиянович приятелював, як і з парохом товцівської (та селиської) церкви Пилипом Пелехом, про що свідчить в селиській церкві одна з ікон.

Побіжно пройшовшись по справах чотирьох священників парохії сіл Товців — Селисько — Підтемне, хочу заторкнутися ще два дуже важливі питання: 1) опіки над священничими родинами на випадок втратили годувальника, як це сталося із родиною брата о. Дмитра Кисілевського, та 2) церковного суду.

⁴ Записано 13.11.2017 р. від Іваніва Бориса Івановича, 1955 р. н., с. Товців Львівської обл., нині Пустомитівського р-ну. Проживає там само.

У ЦДІА України м. Львова зберігаються матеріали про «Фонд допомоги вдовам та сиротам священиків (1815—1944)». Зокрема «Списки священиків, вдів та сиріт священиків» [5], «Заяви і розписки вдів на сиріт священиків про надання допомоги» [6]. Річ у тім, що на початку ХІХ ст. духовенство Львівської греко-католицької архієпархії створило фонд допомоги вдовам та сиротам священиків. Осідок фонду знаходився у м. Львові. Покровителем фонду був львівський митрополит. Допомога була: 1) річна, квартальна, місячна — вдовам та сиротам священиків до 18 років; 2) одноразова допомога на похорон; 3) були спеціально засновані навчальні заклади, сиротинці та промислово-торговельні установи для працевлаштування та утримання вдів та сиріт. Фонд діяв за рахунок коштів з різних податків священиків; добровільних пожертв; корисного обороту капіталами фонду (купівля земельних ділянок та цінних паперів, продаж набутих маєтків, надання позик під заставу майна тощо). Отож осиротілі діти о. Онуфрія Кисілевського з Жирівки, які взяв на виховання рідний брат о. Дмитро Кисілевський до Товщева, отримували від фонду матеріальну допомогу. Матеріальну допомогу отримували і сама вдова о. Онуфрія.

На питанні про церковний суд я зупинюсь з тієї причини, що в «Метричній книзі» (шлюбу) с. Селисько за 1784—1900 рр. я знайшла два цікаві записи. Подаю їх дослівно:

Номер дому 77. «20 junii 1899. Я, отець малолѣтної Анни (Strocka) позволяю си вийти за муж за Поликарпа Шевцѣвъ зъ Водникъ при свидѣках Павло Барабашъ и Данило⁵ Барабашъ на тоє підписую сь въ притомности под знаком креста св.

+ Олекса Строщкий, в притомности памяти і
+ Павло Барабашъ
+ Василь Барабашъ».

Аналогічний запис є від 30 січня 1900 р., номер дому 10.

«Я отець малолѣтної Маріи (Zelizniak) позволяю си насопрузество з Теодором Климковъ в притомности свѣдковъ

+ Андрей Жалѣзнькъ
По притомности також
+ Прокоп Духъ

⁵ Десь тут є помилка. У тексті розписки — Данило Барабашъ, при підписі, де стоїть хрестик, — Василь Барабашъ.

+ Данило Деркуза».

Річ у тім, що греко-католицька церква ретельно дбала як про релігійне, так і моральне виховання пастви. Церковний суд, який був складовою частиною митрополічної консисторії (знаходилась у Львові), вирішував усі спірні та карні справи духовенства та світських осіб архієпархії. Він складався з трьох відділів: 1) відділ шлюбних процесів; 2) відділ процесів у спірних справах; 3) відділ карних процесів. Ці відомості я почерпнула з ЦДІА України м. Львова [4]. Отож ці два цікаві для мене записи в «Метричній книзі» (шлюбу) с. Селиськ за 1784—1900 рр., що я знайшла, засвідчують, що за неповнолітніх дітей, які вступають у шлюб, відповідають батько та свідки, і якби щось із цієї неповнолітньою дитиною, що вступає у шлюб, трапилось, то перед церковним судом стояли б саме вони.

Щоб продовжити висвітлення окресленої теми, мусимо трошки зупинитися на суспільно-політичній ситуації краю. Отож після поділу Польщі в 1772 р. Галичина ввійшла до складу Австрії, 1867 р. — до складу Австро-Угорської імперії. У 1918 р., після розпаду Австро-Угорської імперії, у Східній Галичині була створена Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР). Після польсько-української війни Східна Галичина 23 листопада 1920 р. опинилася у складі Польської республіки. У 1939 р., згідно з пактом Ріббентропа-Молотова, Східна Галичина була анексована СРСР і включена відповідно до Української РСР.

Під пануванням Австрійської імперії значно покращились соціально-правові умови життя українців. Зокрема на це вплинули такі історичні чинники.

1848 р. в Австрії (і в Галичині, на Буковині та Закарпатті) відбулась селянська реформа — скасування панщини, проведене урядом під час революції 1848 р. (з метою пристосування економіки до потреб капіталістичного розвитку). Згідно з законом австрійського імператора Фердинанда I від 17 квітня 1848 р. у Галичині селянські повинності скасовувалися з дня 15 травня 1848 року [26]. На пам'ять про скасування панщини в усіх населених пунктах краю, в т. ч. Галичині, ставились пам'ятні хрести. Такий хрест донині стоїть і в с. Селисько — на перехресті доріг: вздовж верхньої частини села і перпендикулярної в сторону до Львова (навпроти об'їстя Лазуркевичів (Матвійових)).

Це була так звана «весна народів».

2 травня 1848 р. у Львові організовується Головна Руська Рада. Ця українська організація домагалась від міністерства освіти Австро-Угорщини запровадити в народних та середніх школах Галичини українську мову викладання. Постає питання забезпечити процес навчання книжками українською мовою. 19—25 жовтня 1848 р. у Львові збирається «Собор Руських Вчених». Основне питання Собору — визначення шляху розвитку української мови «на основі народної». Засноване ще 1772 р. «Видавництво шкільних книжок» у Відні не задовольняло вимог часу. Тому утворюється літературно-наукове товариство «Галицько-Руська Матиця» (один із засновників — згадуваний уже нами о. Микола Устиянович), яке у 1850 р. видало «Читанку» М. Шашкевича (за редакцією Я. Головацького) — накладом 5 тис. прим. Ця «Читанка» вважається першою українською дитячою книжкою [12, с. 54—55]. Вона поширюється через священників і по сільських школах, і мусила вона бути і в с. Селисько.

«Весна народів» тривала недовго. 7 березня 1849 р. конституцію 1848 р. було скасовано. Наступив період реакції. Видання для українських дітей друкувались «язичієм». Як зазначає історик Я. Грицак, реформи 1860-х рр. остаточно закріпили за польською елітою монополію політичної влади в Галичині [10, с. 74].

1867 р. Галичина ввійшла до складу Австро-Угорської імперії. 21 грудня 1867 р. був ухвалений «Закон про загальні права громадян». Його дія поширювалася на австрійські володіння, в т. ч. на землі Східної Галичини. Фактично це була перша демократична конституція, яка запроваджувала низку реформ та змін у суспільно-політичному житті держави. Важливе значення мало запровадження обов'язкової початкової школи з рідною мовою навчання та конкретні заходи щодо матеріального становища й правового статусу греко-католицького духовенства — єдиного на той час соціального прошарку української інтелігенції. Отож моє рідне село в 1867 р. підпало під розпорядження запровадження обов'язкової початкової школи з рідною мовою навчання в Австро-Угорській імперії, і саме тому 1867 рік став роком відкриття в с. Селисько школи.

Для виховання релігійної свідомості суспільства велике значення мала релігійна преса, яку серед своєї пастви розповсюджували священники. Розглянемо, яка ж преса поширювалася на Львівщині.

У 1853—1854 рр. на західноукраїнських землях виходить «Поученія Церковныя», у 1871—1885 рр. у Львові з ініціативи і за ред. о. Сембратовича — двотижневик «Сіонъ Рускій», з 1872 р. — «Рускій Сіонъ», у 1880—1882 — «Галицькій Сіонъ», де, крім церковних розпорядків, проповідей та богословських праць, подавались актуальні церковні і політичні теми; газета «Душпастырь» (1887—1898); двотижневик (1904—1914) і місячник (1916—1939) «Нива»; кварталник «Богословській Вѣстникъ» (1900—1903). У другій пол. ХІХ ст. — місячники: «Слово Боже» (1879—1882), «Книжечки місійні» (1890—1911) й особливо видання накладом до 50000 і поширений в Галичині й на еміграції «Місіонар» (1897—1944), а для дітей «Малий Місіонарчик» (1903—1914; 1920 рр.) — всі у Львові. Між двома світовими війнами далі виходили «Місіонар» і «Нива» та низка нових греко-католицьких журналів, зокрема для молоді, між ними: «Наш Приятель» (1922—1939) для дітей і юнацтва, «Поступ» (1921—1931) — для студіюючої молоді, «Українське Юнацтво» (1933—1939) та «Лицарство Пресвятої Богородиці» (1935—1939); «Католицька Акція» (1934—1939); ж. «Дзвони» (1931—1939), кварталник «Богословія» (1923—1942) і неперіодично «Записки Чина св. Василія Великого» (1924—1941). У 1936—1939 рр. у Львові виходив місячник «Сівач», присвячений питанням проповідництва й катехизису. Суспільно-політичними греко-католицькими органами різної політичної орієнтації були газети: «Нова Зоря» (1925—1939) і «Мета», тижневики «Яраєда» (1927—1939) та «Христос Наша Сила» (1934—1939), — усі у Львові. Після окупації західних українських земель радянськими військами й приєднання їх до складу УРСР уся греко-католицька релігійно-церковна преса була зліквідована [27].

Із переліку тієї релігійної преси, яка, здебільшого, виходила у Львові, видно, що це була потужна просвітницька сила для виховання християнського суспільства. І, однозначно, читали цю пресу і жителі с. Селисько.

Розлогу інформацію про життя церкви ми отримуємо уже з періоду пастирської діяльності Митрополита Андрея Шептицького⁶, який прийняв на себе митрополичу місію вже на початку 1901 року. Щоб

⁶ Шептицький був номінований Галицьким митрополитом 17 грудня 1900 р., після смерті митрополита Юліана Сас-

На реколекції в с. Товців. 1930-ті рр. Фото Ганни Кошик (з дому Сойка)

хоч якось компенсували відсутність Української державності, митрополит Андрей вважав за потрібне реформувати не тільки клір, але й парафіяльне життя⁷. «Обов'язки свої так розумію, що не лиш для вірних, що тепер живуть, маю з дня на день працювати й робити все, що лиш в моїй силі, щоб їх світлом Євангелія Христового просвітити. Маю обов'язки і для будучих поколінь... працю для будучности вважаю за річ сто разів важнішу як усе, що можна для хвили теперішньої зробити»[23].

Пригадую розповіді мого батька⁸, це ж підтверджують інші респонденти⁹. Кожного тижня до школи приїжджав священик «на катехизацію дітей». Кожного місяця до матірньої церкви, у с. Товців, при-

їжджав монах (катихит, місіонер) «на науку парафіян» (на реколекції). Це, фактично, був молитовний збір. Збирались люди з цілої парафії, сотні людей: Селисько, Підтемне і Товців. Наука була не тільки релігійна, а й пов'язана з суспільним життям та побутом, носила виховний характер. З тих часів батько розповів цілком анекдотичний випадок: «Якось, — каже, — наука затяглася до пізньої ночі. Монах дав «покуту» усім парафіянам — щоб, вертаючись додому, ніхто ні до кого не говорив. Для товцівців — це легше, а от для селищан та парафіян з Підтемного — йти два-три кілометри мовчки? Ніч темна, нічогісінько не видно. І тут одному чоловікові попав під ноги патик. Той зашпортався, і з голосним «А бодай би то...» гепнувся на дорогу. Тут, звичайно, зчинився регіт і гамір. — Все, «покуту» порушили. — Мусять усі, — а то чоловік до 100, — йти до сповіді».

На емоційному рівні на перший план тут виступає той факт, що чоловік впав і всі засміялися. Однак, фактично, на першому плані тут є те, що монах дав «покуту» усім парафіянам, і усі, вертаючись додому, не розмовляли, тобто слухались свого духовного наставника.

Отак ті катехитичні науки — по крапельці — давали свої позитивні виховні плоди. Пригадую традицію у нашій родині: день починався з молитви — усі

Куїловського. Интронізація відбулася 12 січня 1901 р. в соборі св. Юра у Львові [22].

⁷ На момент вступу Андрея Шептицького на митрополичий престол греко-католицька Церква в Галичині мала 751 парафіяльний храм, 196 дочірніх церков, 28 каплиць та 932 священика [14, с. 112].

⁸ Зі спогадів мого батька, Лазуркевич Юліана Степановича, 1922 — 2008.

⁹ Записано 15.11.2017 р. від Пукальської (з дому Луковської, Кулик) Ольги Іванівни, 1933 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у с. Селисько.

дорослі водночас вклякали на коліна і молилися. Коли діти прокидались пізніше — моя баба пильнувала, щоб першою була молитва. Молитва усієї родини і перед тим, як йти спати. Перед споживанням їжі треба було принаймні перехреститися. Обов'язково перед тим, як краяти хліб, ножем вздовж хлібини робили знак хреста. Коли баба вдягала мені сорочечку, найперше нею перехрестила, і казала: «Дай, Боже, сходити, і на другу заробити». Щоденним привітанням було «Слава Ісусу Христу». У відповідь — «Слава навіки». Діти до дорослих звертались тільки на «ви». Сусіди між собою — також на «ви». Незважаючи на довголітнє панування атеїзму ці традиції у багатьох сім'ях зберігаються дотепер.

Світлини зафіксували подію, яка називалась «місія». Подія ця відбулась у липні 1938 р., з нагоди 950-ліття хрещення Руси-України. Товщівський столяр Гриць Думанський витесав великий дубовий хрест. Отож на згадку про подію, унікальну для парафії, встановили місійний хрест на подвір'ї товщівської церкви. Той хрест стоїть там донині. Після величної відправи в церкві, осв'ячення хреста, з братством (яке несло хоругви), з образом-сератоном Матері Божої Неустанної Помочі йшли «на границю». Товщівці з братством вернулись додому, селищани з образом-сератоном Матері Божої Неустанної Помочі йшли до Селиськ, по дорозі весь час співаючи релігійних пісень¹⁰. (Тут слід додати, що з нагоди 1000-ліття хрещення Руси-України новий місійний хрест зробив сучасний майстер, житель с. Товщів, відомий львівський художник-реставратор Борис Іванів).

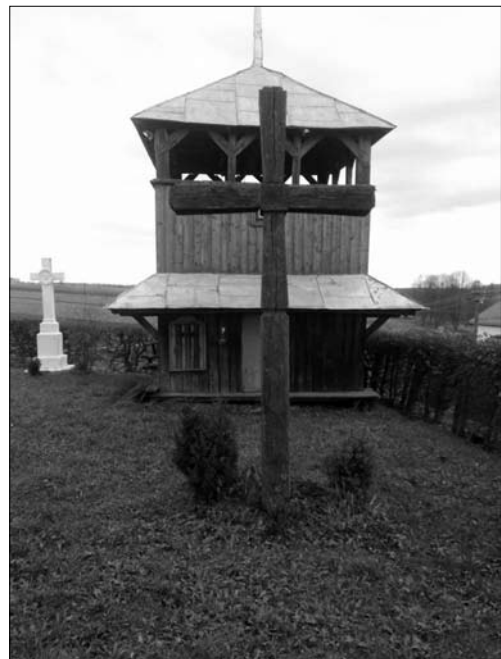
У шематизмі за 1882 р. записано, що в селі було 360 чол. [17, с. 178], у шематизмі за 1935/36 рр. — 568 чол. [20, с. 73]. Отож в усі часи в селі було надзвичайно велелюдно.

Служби Божі відправлялись по-різному: то в церкві в одному селі, то в другому, то в третьому, і тоді люди з двох сіл добирались пішки або на возах чи санях (залежно від пори року) до того села, в якому провадилась відправа. Одна з жительок, Подвірна Стефанія, згадує: «З самісінького ранку на Різдво їдемо на санях до Підтемного. Мороз тріскучий, аж дзвенить. З густинця в'їхали до села, через Залізнякову вулицю на Долинки (на Чересполо), на

¹⁰ Записано 15.11.2017 р. від Бориса Івановича Іваніва, 1955 р. н., с. Товщів, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у с. Товщів.

«Місія». Перенесення образу-сератону Матері Божої Неустанної Помочі до с. Селиськ. 1938 р. Фото Ганни Кошик (з дому Сойка)

На передньому плані — місійний хрест Гриця Думанського, 1938 р.; зліва — кам'яний хрест на могилі о. Пилипа Пелеха. Фото Бориса Іваніва

Підпасіку, і лісовою долиною до Підтемного. Аж чуємо дзеленчання дзвіночків — наздоганяють нас

Фрагмент місійного хреста Бориса Іваніва, 1988 р. Фото Бориса Іваніва

інші сани. А дзеленчання від дзвіночків, що їх чіпляли коням на упряж. То незабутні спогади»¹¹.

А бувало так, що священик правив в усіх трьох церквах (в Товщеві, Селиських та Підтемному), тільки в різні години.

Пригадую батькову розповідь: «На Йордан на селі на прачці (на річці) чоловіки вирубали з льоду хрест, підважили його і відставили набік на кригу. Облили буряковим соком, і він був бордовий. Священик святив воду в тій ополонці, звідки вирубали хрест. Як уже посвятив, то люди повипускали в небо голубів»¹². Як не вдавалось прорубати на річці хрест, то воду святити в криниці посеред села, яка і дотепер повновода. Криниця була обведена дубовою цямриною. Посередині цієї цямрини була широка дубова дошка, на яку ставили повне з водою відро¹³. (Ця дубова цямрина з часом прогнила, і зараз на криницю поставили звичайне одне бетонне кільце).

При такому велелюдді села церква завжди була переповненою. Переповнені і хори. Хористи співа-

¹¹ Записано 8 лютого 2017 р. від Липової (з дому Подвірна) Стефанії Захарівни, 1931 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у м. Львові.

¹² Лазуркевич Юліан Степанович, 1922—2008.

¹³ Записано 25 листопада 2017 р. від Пукальської Дарії Іванівни, 1936 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у м. Львові.

ли такими відкритими гучними голосами, що чути було відправу на все село. І навіть той, хто не був присутній у церкві, а жив у центрі села, молився разом з усією церквою.

У згадуваному шематизмі за 1935/36 рр. записано, що в селі зорганізоване Братство Найсвятіших Тайн — 70 чол. [20, с. 73]. До того ж було Братство тверезості. Що ж це були за братства?

Серед «Пастирських послань» митрополита Андрея знаходимо послання «Про церковне братство» (1905), де владика пише, що потрібно у кожній церковній громаді створити братства, які б виконували суспільні функції. Одні з них — розвивали певні напрямки побожності («Братство Найсвятіших Тайн»), інші — культивували спеціальні чесноти («Братство тверезості»). Ці братства мали складатись з найкращих парафіян. На плечі таких братств лягав, зокрема, «апостолят доброї книжки і преси, поширювання звичаю спільних молитов, доведення до розірвання або управнення диких подруж та до поєднання розірваних подруж, навернення п'яниць, намова до сповіді тих, що не сповідаються, полагодження спорів мирною дорогою... В братстві тверезості і в братстві Святих Тайн однакове право для всіх братів. Хоч братство Найсвятіших Тайн і братство тверезості ведуть людей не так до спільної роботи для добра громади і до діл любові, як радше до шанування Святих Тайн і до чесноти тверезості, та і в тих братствах треба, щоб усі були зразковими християнами, заховували увесь Божий закон, а передовсім найважнішу заповідь — «люби ближнього» [21, с. 55—58].

Перед Першою світовою війною тверезого способу життя дотримувалася значна частина галицького населення. У 1914 р. «Братства тверезості» були в 9 з 15 парафій Бібрецького деканату (куди належала церква с. Селисько). Церква не випускала процес боротьби з пияцтвом зі свого поля зору. Ще 18 лютого 1914 р. митрополичий ординаріат звернувся із закликом до священиків засновувати Братства тверезості в тих місцевостях, де їх ще не було, та впорядковувати їхню діяльність [25].

Перша світова війна розхитала моральні норми християн. І тут знову народ рятують душпастирі. У 1927 р. о. Леонтій Куницький, парох церкви св. Юра у Львові, опублікував книжку «Вітер від моря», де прямо закликав українців починати боротьбу «за

відродження власної держави з відмови від вживання алкогольних напоїв та тютюну» (підкреслення моє. — М. Г.) [13].

«З вогню і диму будуймо нашу незалежність! — пише отець Куницький. — А будуймо ось як! Хто не може цілком стриматися від куріння, нехай обмежить його, і замість одну таку пачку викурити у двох днях, нехай її викурює у чотирьох днях. В цей спосіб заощаджений гріш нехай, одначе, кожний віддасть на народні цілі.

Приклад. Хто викурював одну малу пачку тютюну у двох днях, нехай він її викурює у чотирьох днях. Це заощадить йому від двох до десятих золотих місячно. Думаю, що у нас ще не вмерла ідейність! Коли ж цей гріш не заощаджений йшов добровільно в руки ворогів, то в ідейних людей він повинен піти добровільно на свої національні цілі.

Тепер пригляньмося алкоголеві. Кілько зайвих чарок горілки чи склянок пива, меду чи вина ми випиваємо в гостині, на ярмарку, чи при сто інших нагодах?

Приклад. В одному повіті на 70000 українців випиває що місяця 25000 людей по одній чарці горілки і по одній склянці пива найменше. Одна чарка горілки коштує, наприклад, 20 сотиків. $25000 \times 20 = 500000$. 500000 сотиків, це є 5000 золотих, які ми викидаємо за поріг на нашу власну шкоду. Те саме й з тютюном. Я умисно подаю малі суми, в дійсності вони далеко вищі. Але й ці малі суми повинні нас вже вразити і проїняти болем за нашу марнотратність.

Адже одна-одинок займа чарка горілки, випита тільки раз у місяць українцями, які тепер знаходяться під Польщею, виносить після мого рахунку місячно 50000 зол. П'ятдесят тисяч золотих! Річно одна лиш чарка горілки менше випита дасть нам на наші національні цілі 600000 зол. Шістсот тисяч золотих! Це гріш! А той гріш ми можемо добути без ніяких зусиль чи жертв. До цього треба критички доброї і сильнішої волі» [13, с. 4—7].

В листопаді 1934 р. митрополит Андрей Шептицький видав розпорядження № 11490/АВ про належне вшанування 100-річчя антиалкогольного руху в Галичині. В усіх церквах мали бути виголошені антиалкогольні та антинікотинові проповіді. В неділю, 25 листопада, мав бути проведений збір коштів для потреб антиалкогольної боротьби. Наказано було від-

новити діяльність Братств тверезості, розгорнути в церковній пресі відповідну пропаганду [24].

Мій батько¹⁴ розказував, як у селиській церкві на Євангелії складали присягу про зречення від пиячки. Це виглядало так: попередньої неділі священник оголосив, що наступної неділі будуть складати присягу на зречення від алкоголю такі-то чоловіки. Перед тетраподом у церкві стояв чоловік, зачитував присягу, потім вклякав на коліна, і так від тетрапода вздовж церкви, на подвір'я, поза дзвіницю, і знову повертався до тетрапода (на колінах). А переважно священник обирав або холодний дощовий день, або лютий мороз, щоб пиякові було відчутніше, щоб промерз і запам'ятав. Так один за одним пияки колінкували по болоті по подвір'ю церкви кругом дзвіниці. Це, скоріш за все, було за священника І. Слободяна (1922—1944 роки пастирського служіння).

Однак присягу на Євангелії про зречення від вживання алкоголю приймали не тільки пияки, а й усі чоловіки села, і розписувались у «Книзі про присягу», тобто свою словесну присягу скріплювали підписом. Так, за розповіддю жителя с. Товців Бориса Іваніва, його дід пияком не був, однак присягу складав, і цю свою присягу скріпив підписом у «Книзі про присягу». І вже коли на старості захворів і лікар прописав йому ліки, той відмовився, бо ліки були на спирту¹⁵.

У с. Селисько, як і в інших селах Галичини, за розповіддю мого батька, пиятика була дуже поширена «хвороба» селян. Зі свого дитинства (з розповіді у сім'ї) він пам'ятає, що в їхній родині був Петро Лазуркевич (це ім'я я знайшла в «Метричній книзі» (шлюбу) с. Селисько за 1784—1900 рр. — Дата запису його шлюбу 1884 р.) [7]. Цей Петро перед Різдвом поїхав саньми до корчми, яка була далеко за селом (на Каштанівці)¹⁶. Петрова жінка, знаючи, що

¹⁴ Лазуркевич Юліан Степанович, 1922—2008.

¹⁵ Записано 19.11.2017 р. від Бориса Івановича Іваніва, 1955 р. н., с. Товців, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у с. Товців.

¹⁶ Про те, що корчма була на Каштанівці, записано 15.11.2017 р. від Пукальської (з дому Луковської, Кулик) Ольги Іванівни, 1933 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у с. Селисько. Ця корчма ще до кінця ХІХ ст. залишилась від спаленого села, згадка про яке дійшла до нинішніх днів під загальними назвами «Селище» чи «Погариско». Нова корчма була вже побудована в центрі села після 1917 р., коли велика частина села згоріла.

він може і тиждень не вилазити з корчми (а пили так, що пропивали ґрунт), пішла, випрягла коні, щоб не стояли на лютому морозі, і пригнала їх додому. Петро три дні пиячив у корчмі, прийшов і бив жінку¹⁷.

У с. Товців донині стоїть пам'ятник перемоги над пияцтвом. Напис на пам'ятнику такий:

Слава. Богу. Єдиному.
Во Тройці СвАтой Славымому.
Отцу. Исусу. Святому Духу.
Нынѣ и присно. И вовѣкъ вѣковъ
Аминь.

— Воблагодаты Божоѣ содержил Р. Б.
Стыфан. Ёлечка. 4—16 марта 1882.

А історія пам'ятника така. Стефан Ілечко похоронив свою молоду жінку, яку дуже любив. З туги запив у корчмаря. Грошей платити за горілку не мав, а тому корчмар кожного разу відраховував (відтинав) йому кусочок ґрунту.

Сільська громада, бачачи, що Стефан проп'є увесь ґрунт і залишить свого малолітнього сина жебраком, подає до суду. Суд позбавляє Стефана і його майна, і опікунства над сином (опікуном призначає парохіяльного священика о. Меруновича), отож корчмар уже не міг давати Стефанові горілки, тому що той не мав чим плати — ґрунт був уже не його. Син, досягши повноліття (за сприяння вїта села) ставить на межі пропитого ґрунту, і того, що йому зберегла громада (фактично вїт), пам'ятний хрест (з Пристоячими), який стоїть донині¹⁸.

З цього прикладу видно, як громада, керована священичою настановою (вїт села виховувався в родині о. Дмитра Кисілевського), впливала на етичні норми своїх співгромадян.

Велика увага відводилась питанню боротьби з пияцтвом у пресі, зокрема багато статей було опубліковано в церковному журналі «Нива». Так, зокрема, у статті «Абстинентський рух в навітленню католицької Церкви» о. д-р В. Фіголь пише, «що найважнійше, то пиянство позбавляє людину її

основної прикмети, розумного ділання, знижує її до міри звірят, затирає в людині Божий образ і подобу. А Церква якраз те останнє хоче в людині можливо високо піднести, відновити, воскресити в повнім його блиску» [16, с. 13].

В період перебування українських земель у складі СРСР про якусь організовану церквою боротьбу з пияцтвом не було мови, бо сама УГКЦ була загнана в підпілля. Але навіть в атеїстичному та розпияченому СРСР Андрей Шептицький у 1940 р. зазначив у посланні до вірних: «Пияцтво підкопує родинне щастя, стається нещастям для дітей, а нераз переходить до них тяжкими, страшними недугами» [24]. Це був відвертий протест справжнього пастиря проти знищення його народу.

Під час Другої світової війни хоча церкви не були позакривані, проте німецька окупаційна влада, окрім того, що вивозила молодь на примусові роботи до Німеччини, збирала продуктової «контингент», вимагала здачі церковних дзвонів. Один, найменший дзвін, той, що на верху дзвіниці, Михайло Петрів (Бойків), старший брат в церкві, зняв і сховав у себе вдома¹⁹. Три інші церковні дзвони, а всі — скоріш за все, ровесники нової мурованої церкви Святого Миколая Чудотворця (1877 р.), були зняті і вивезені до Винник «для потреб німецького фронту».

Строцький Стефан²⁰ та Яремко Андрій²¹ (чи ще хтось був з ними — на сьогодні встановити не вдалося), через знайомих, ті дзвони викрали. Правда, найбільшого дзвона, що називався Іван-Кирило, не знайшли. Натомість узяли трошки менший дзвін, однак також дуже голосний. На ту честь той найбільший дзвін назвали «Стефан» — в пам'ять про Стефана Строцького (який зорганізував викрадення дзвонів з Винник і повернення їх до Селиськ). Їх,

¹⁹ Записано 28 листопада 2017 р. від Савчук (з дому Думанська) Ольги Іванівни, нар. 28.01.1935 р., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у м. Львові.

²⁰ Голова колгоспу, вбитий в Селиськах на порозі сільського магазину 21 вересня 1949 р. — Записано 11 листопада 2017 р. від Подвірної (з дому Кошик) Ольги Степанівни, 1930 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає там само.

²¹ Яремко Андрій Мартинович. 1908—1998. Записано 11 листопада 2017 р. від Яремка Ореста Андрійовича, 1949 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає в с. Черепин, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н.

¹⁷ Зі спогадів мого батька, Лазуркевич Юліана Степановича, 1922—2008.

¹⁸ Від імені сільської громади виступав вїт села. Ним був прадід Бориса Іваніва, син покійного о. Онуфрія Кисілевського, той, якого взяв на виховання о. Дмитро Кисілевський. Було це за священика Євстахія Меруновича. — Записано 19.11.2017 р. від Бориса Івановича Іваніва, 1955 р. н., с. Товців, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у с. Товців.

ті дзвони, тут же закопали. Відкопали і повісили на дзвіницю після війни.

З давніх-давен була традиція дзвоніння у суботу перед присмерком, сповіщаючи людям, що взавтра неділя. У неділю, годині о сьомій ранку, дзвонили (і дотер дзвонять) усі церковні дзвони, сповіщаючи, що настав день для молитви. Маленьким дзвоником дзвонили, сповіщаючи дітей, що до школи (в середу чи в п'ятницю) прийшов священник на катехизацію²². А як переливались дзвони, коли до шлюбу йшла молода пара! — Тільки-но вийшли молоді з подвір'я, як якийсь хлопчина біг до церкви дати знати дзвонареві, щоб той дзвонив — йдуть молоді. А як гучно розливались усі чотири дзвони, коли несли на цвинтар небіжчика! Ця традиція, на щастя, також збереглась і дотепер. Усю дорогу, тільки-но винесуть небіжчика за церковні ворота, і аж поки не принесуть на самий цвинтар — дзвони розривають небо в тузі за людиною. А коли буря — дзвонар також дзвонив в усі дзвони, і від того дзвону хмари розбивались. А як скликав дзвін людей на пожежу в 1917 році, коли велика частина села повністю згоріла. А як розливаються дзвони в усі три дні Великодніх свят! Дзвони — то невід'ємна частина духовного життя громади села.

З липня 1961 р. церква в с. Селисько на довгий час (до 1991 р.) була закритою. Щоби комуністи не розікрали церковного майна, люди цінні речі поховали у себе вдома. Так, зокрема, фігура Матері Божої зберігалась у родині Петра Гефка, щось зберігалось у родині Марини Микитової²³, щось — у Петріва Михайла²⁴. Отож з того часу церковне життя у селі завмерло. (Навіть під час війни у церкві правилась Служба Божа). Діючою залишилась церква у с. Товців.

У травні 1962-го, коли правляться маївки, жінки збираються під церквою і співають Богородичних пісень. Свої, сільські комуністи, їх з-під церкви грубо, з криками, проганяють. Тоді жінки збираються

на маївки біля «Хреста Свободи» на честь скасування кріпацтва, про який ми згадували на початку статті. На партзборах села комуністи доручають одному зі своїх членів хрест розбити. — Розбив. На три куски. Йшов додому і в потічку навпроти свого городу впав. Промерз. Його спаралізувало. Пролежав спаралізованим 18 років.

Дерев'яний хрест на густинці мав розбити Луковський Василь. Прийшов під хрест. Місяць уповні, світить ясно, як удень. Ліг під хрестом, і проспав до ранку. Значить, так має бути, — подумав. Хрест цілісінький стоїть донині.

Третій хрест, що на роздоріжжі, як йти на Стандрівку (Штандрівку) — біля Яньових, мав розбити Тростянчин Василь. — Також не підняв руку на хреста. Хрест стоїть донині.

Четвертий хрест (дерев'яний) на Стандрівці (Штандрівці), який поставив Сойка Йосиф (нині живе у с. Поляна Миколаївського р-ну Львівської обл.), також був розбитий комуністами села. Крілишин Гриць та Лазуркевич Юліан його відновили. На місці дерев'яного хреста той же Сойка Йосиф поставив кам'яну фігуру, яка стоїть і донині²⁵.

А розбитий кам'яний «Хрест Свободи» чоловіки (Лазуркевич Роман (старший) та Сабадило Іван) зложили, і він також стоїть донині. Історія ж з чоловіком, який розбив хрест і 18 років просто живцем зігнував на ліжку, є живим прикладом Божої кари за гріх.

Отож у нашому дослідженні ми доходимо висновку, що церква як інституція, зважаючи на багатовікове поневолення українського народу (до 1918 р. галицькі українці перебували у складі Австро-Угорщини та в 1919—1939 рр. — у складі Польщі, де мали менші, порівняно з іншими народами, можливості розвитку своєї національної культури), найбільше спричинилася до самозбереження нації. Вона була потужною силою у вихованні морально-етичних та християнських засад суспільства. Нам вдалося встановити особи усіх священників, які правили на парохії сіл Товців, Селисько, Підтемне, починаючи з 1832 р., а також зовнішній вигляд церкви давнього Селища, яке було спалене, очевидно, в період польсько-турецької війни 1672—1676 років.

²² Записано 29 листопада 2017 р. від Лазуркевича Степана Юліановича, 1956 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у м. Львові.

²² Записано 28 листопада 2017 р. від Подвірної (з дому Кошик) Ольги Степанівни, 1930 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає там само.

²³ Записано 11 листопада 2017 р. від Кошик (з дому Соїка) Ганни Іванівни, 1947 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у м. Львові.

²⁴ Записано 26 листопада 2017 р. від Ровецької (з дому Ковалишин) Наталії Олегівни, 1962 р. н., с. Селисько, Львівська обл., нині Пустомитівський р-н. Проживає у м. Львові.

1. ЦДДА України, м. Львів. — Ф. 201. — Оп. 1В. — Спр. 700.
2. ЦДДА України, м. Львів. — Ф. 201. — Оп. 1В. — Спр. 827.
3. ЦДДА України, м. Львів. — Ф. 201. — Оп. 1В. — Спр. 2846.
4. ЦДДА України, м. Львів. — Ф. 201. — Оп. 2А. Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів. 1806—1945.
5. ЦДДА України, м. Львів. — Ф. 201. — Оп. 3. — Спр. 56—70.
6. ЦДДА України, м. Львів. — Ф. 201. — Оп. 3. — Спр. 71—122.
7. ЦДДА України, м. Львів. — Ф. 201. — Оп. 4А. — Спр. 7123.
8. Блажейовський Д. Історичний шематизм Львівської єпархії 1832—1944. — Т. 1. Адміністрація і парохії / Дмитро Блажейовський. — Київ : КМ Академія, 2004.
9. Горбаль М. Залюдненість села Селисько на Львівщині / Марія Горбаль // Народознавчі зошити. — 2017. — № 2. — С. 400—415.
10. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації XIX—XX ст. / Ярослав Грицак. — Київ, 1996.
11. Дмитрій, Патріарх. Церковне будівництво Західної України / Патріарх Дмитрій (Володимир Ярема). — Львів, 1998.
12. Корняєва Г. Українська дитяча книжка Галичини (друга половина XIX ст. — 1939 р.) / Галина Корняєва. — Львів, 2004.
13. Куницький Л. Вігер від моря / Отець Леонтій Куницький. — Львів, 1927.
14. Сапеляк А., єп. Київська Церква на слов'янському Сході. Канонічно-єкуменічний аспект / Єпископ Андрій Сапеляк. — Львів, 2002.
15. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат / Ярослав Тарас. — Львів, 2007.
16. Фіголь В. Абстинентський рух в навітленню католицької Церкви / О.-д-р В. Фіголь // Нива. — 1937. — Листопад.
17. Шематизмъ всечесного клира митропол. архієцезій греко-католической Львовской (Далі. — Шематизмъ) на рокъ 1882. — Львовъ : Изъ типографіи Ставропигійского Института под управленіемъ Стефана Гучковского, 1882.
18. Шематизм на рік 1931/32. — Львів : Накладом канцелярії митрополичої консисторії, 1931.
19. Шематизм на рік 1932/33. — Львів : Накладом канцелярії митрополичої консисторії, 1932.
20. Шематизм на рік 1935/36. — Львів : Накладом канцелярії митрополичої консисторії, 1935.
21. Шептицький А., митрополит. Про церковне братство. Из Пастырського послання Андрея Шептицького, Галицького митрополита, до вірних своїх єпархій, писаний у Крехові в неділю Митаря і Фарисея, Р. Б. 1905 / Митрополит Андрей Шептицький // Твори Слуги Божого митрополита Андрея Шептицького. Пастырські листи. — Т. I. — Торонто, 1965.
22. Андрей (Шептицький) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
23. Владика Андрей — Князь Церкви [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ugcc.kharkiv.ua/vladika-andrey-knyaz-tserkvi-i-narodu/>.
24. Історія Боротьби УГКЦ проти пияцтва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zdorovia.ugcc.org.ua/istoriya-borotby-uhkts-proty-pyuatstva/>.
25. Історія боротьби церкви проти пияцтва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bratstvo.pp.ua/2011/02/blog-post_1068.html/.
26. Селянська реформа 1848 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
27. Українська католицька релігійно-церковна преса [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
28. Устянович Микола Леонтійович [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

Maria Horbal

RELIGIOUS LIFE
IN VILLIAGE SELYSKO IN LVIV REGION
(the second part of XIX — the first part of XX centery)

A research about religious life of a village Selysko in a Lviv region in the second part XIX — the first part of XX centuries has been made. In this article it is pointed out a significance of a church as an institution that has made a big impact on developing a code of ethics and Christian foundation in the community of the village.

Keywords: Selysko village, church, priests, religious chronology, community.

Марія Горбаль

РЕЛИГИОЗНАЯ ЖИЗНЬ
СЕЛА СЕЛИСКО НА ЛЬВОВЩИНЕ
(конец XIX — первая половина XX в.)

Исследуется религиозная жизнь одного села на Львовщине периода конца XIX — первой половины XX в. Выводится значение церкви как институции, которая наиболее способствовала воспитанию морально-этических и христианских основ общины села.

Ключевые слова: с. Селиско, церковь, священники, религиозная периодика, общество.